

Suomen kielen alueellinen vaihtelu

1. luento

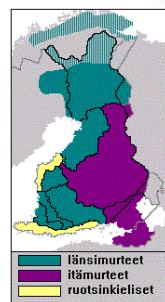
Katri Priiki, Turun yliopisto
Debrecen, 17.–21.2.2014

Huom.

- Kartat ja oheismateriaalia:
<http://sokl.uaf.fi/aineistot/aidinkieli/murteet/sisallys.html>
(Kettunen, Lauri 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki.)
- Meillä päin Suomea -sivusto:
<https://kielikompassi.iyu.fi/opetus/s2/mps/>

Suomen päämurrealueet

- Itä-länsi-jako
- Lisäksi joskus erotetaan pohjoinen osa omaksi ryhmäkseen, koska pohjoisissa murteissa piirteitä sekä idästä että lännestä
- Rannikolla ruotsia
- Jako perustuu 1930-luvun tilanteeseen

Suomen päämurrealueet

- Länsimurteiden pohjana vanha pohjoiskantasuomen murre
- Itämurteet pohjautuvat muinaiskarjalaan
- Pohjoiseen asutus sekä idästä että lännestä
- Idän ja lännen ero myös kulttuurissa ja geeniperimässä

Tyypillisiä eroja

Suomen murrealueet

- Länsimurteet
1. Lounaismurteet
 2. Lounaiset välimurteet
 3. Hämmäläismurteet
 4. Etelä-Pohjanmaan murteet
 5. Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet
 6. Peräpohjan murteet
- Itämurteet
7. Savolaismurteet
 8. Kaakkoismurteet

Murteen ja puhekielen suhde

- Ensikieli kaikilla jossain määrin murteellinen
- Kirjakieli opitaan koulussa
- Puhekielestä opitaan erottamaan yleinen ja paikallinen kontaktien ja viestimien kautta
- Hyperkorrektius

mettä – metsä VS. *kettu – ketsu*
hiano – hieno VS. *piano – pieno*

Murteen ja puhekielen suhde

- Sekä kirjakieli että nykyinen yleispuhekieli yhdistelmiä eri murteista otetuista tai levinneistä piirteistä
- Asenteet murteita kohtaan kytkeytyvät kotiseutuylpeyteen ja heimostereotyyppisiin
 ”hidas hämäläinen”, ”viekas savolainen”
- Resurssi tv-viitteessä ja kaunokirjallisuudessa
- Harkittu strategia esim. poliitikolle

Morfologinen vaihtelu

- Jotkin taustalla olevista ilmiöistä lienevät suomenopiskelijalle tuttuja
 - Astevaihtelu
- Toisaalta monia yleiskielelle vieraita ilmiöitä
 - Geminaatioilmiöt
 - Vokaaliyhtymien muutokset
- Murteen ”oppiminen” suomalaisillekin vaikeaa
- Näyttelijätkin opettelevat vain tietyt, leimallisimmat piirteet, joilla luodaan illuusio tietyn seudun murteesta

Perusasioita murteista

- Murrealueet eivät yhtenäisiä
- Murrerajat eivät täsmällisiä
- Perinteinen jaottelu perustuu ns. vanhoihin aluemurteisiin
- Nykyään erot tasoittuneet jonkin verran
- Nykyisen yleispuhekielen (kuten kirjakielenkin) piirteet peräisin eri murteista